

Derleme Makale

Beden Üzerinden Yapılandırma Sistemleri, Neoliberal Feminizm ve Sanata Yansımaları

Nuran ERMiŞ*

ORCID NO: 0009-0007-4412-8558

*Yüksek Lisans Mezunu, Araştırmacı, nurannermis@gmail.com, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Heykel Anasanat Dalı

Öz

İnsan bedeni üzerinden gerçekleştirilen yapılandırma sistematığı, geçmişten günümüze yönetimlerin tahakkümlerini doğrudan ya da dolaylı olarak uyguladığı disiplin ve denetim mekanizmalarıdır. Devlet; neoliberal yönetim sistemi çerçevesinde, insan bedenini manipüle ederek gözetim yolu ile itaat eden bireyler yaratmak için emperyalist politikalarla toplumu yönetmektedir. İktidarların bilgi üreten bir makine olarak gördükleri bedeni merkeze alan disiplin ve denetim şekilleri farklı filozoflar tarafından çeşitli tanımlamalarla kavramsallaştırılmıştır. Bu makalenin amacı, bireyin bedenini nüfus ve yaşam alanları üzerinden kurgulayan güç ilişkileri bağlamında biyopolitika, biyoiktidar yönetimsellik, biyoteknoloji, tekno biyopolitika, neoliberal feminizm kavramları ve bu kavramların sanata ne şekilde yansıdığının belirlenmesini araştırmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılarak konuya dair ulusal ve uluslararası yayınlar incelenerek, literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın amacı; yaşam alanlarını gözetim mekanizmaları aracılığıyla kontrol altına alıp metalaştıran yönetim sistemlerini analiz etmek ve bu sorunları eleştirel bir biçimde ortaya koyan sanat eserlerini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: biyopolitika, biyoiktidar, biyoteknoloji, teknobiyopolitika, neoliberal feminizm

Review Article

Body-Based Structuring Systems, Neoliberal Feminism and Its Reflections in Art

Nuran ERMiŞ*

ORCID NO: 0009-0007-4412-8558

*MA graduate researcher, nurannermis@gmail.com, Hacettepe University, Fine Arts
Institute, Department of Sculpture

Abstract

The structuring system applied on humans is the discipline and control unit that the past road management directly or indirectly applied. The neoliberal management system is maintained by the state, imperialist policies, and creates obedient individuals through surveillance by manipulating human development. The discipline and control forms centered on information as a machine produced by knowledge have been covered by various definitions by different philosophers. The purpose of this article is to determine the concepts of biopolitics, biopower management, biotechnology, technobiopolitics and neoliberal feminism of the power relations that construct the individual over the population and living spaces and how these concepts are reflected in art. This research and qualitative research methods were applied, national and international publications on the subject were examined and a literature review was conducted. The aim of this study is to analyze governance systems that control and commodify living spaces through surveillance mechanisms, and to discuss artworks that critically expose these issues.

Keywords: biopolitics, bio-power, biotechnology, technobiopolitics, neoliberal feminism

1. GİRİŞ

Beden; Orta Çağ'dan itibaren devlet kurumları tarafından toplumsal yapının inşa edilmesi ve yönetilmesinde araç olarak kullanılmıştır. Toplumsal inşa, bedene yapılan dolaylı veya dolaysız tahakkümün ortaya çıkmasına ortam yaratmıştır. Neoliberalizmde devletin; öznenin bedenini sistematik bir şekilde dönüştürerek özneyi beden üzerinden disiplin altına alarak yönettiği bilinmektedir.

Neoliberal yönetimler, öznesi beden olan geç kapitalizmle uyumlu bir şekilde çalışmaktadır. Yönetim sistemleri, teknoloji ve bilim dâhil olmak üzere bireyin tüm yaşam alanlarını gözetim ve kayıt altına alarak bireysel verileri kontrol etmektedir. Fransız filozof Michel Foucault, iktidarın öznenin bedenini merkeze alarak disiplin ve denetim yöntemleriyle uygulamış olduğu bu kurguyu "biyopolitika"¹, "biyoiktidar" ve "yönetimsellik" kavramları ile açıklamıştır (Foucault, 2018). İtalyan feminist filozof Rosi Braidotti ise neoliberalist yönetimlerin ileri teknoloji ve bilişim teknolojileri üzerinden yaptığı beden inşasını "biyoteknoloji", "tekno biyopolitika" olarak tanımlamaktadır (Braidotti, 2019). Bir diğer teorisyen ve Amerikalı feminist akademisyen Donna J. Haraway beden bilim, teknoloji ile disipline edilmesini "siborg" ve "tahakküm enformatiği"² kavramlarıyla açıklamaktadır (Haraway, 2006). Günümüzdeki yönetim sistemleri bilişim teknolojisiyle bireysel verileri gözetim ve kayıt altına almaktadır. Neoliberal feministler; kadınların yaşam alanlarına, sosyal haklarına yapılan denetim, gözetim ve işgücü istismarı konularını savunmada başarı sağlayamamıştır.

2. YÖNTEM

Bu makalenin amacı; bireyin bedenini nüfus ve yaşam alanları üzerinden kurgulayan güç ilişkileri bağlamında biyopolitika, biyoiktidar, yönetimsellik, biyoteknoloji, teknobiopolitika, neoliberal feminizm kavramları ve bu kavramların sanata ne şekilde yansıdığının

¹Biyopolitika: Michel Foucault 17 Mart 1976 tarihli *Colleégue de France*'ta verdiği derste "beden ve nüfus kutuplarıyla birlikte genel olarak yaşamın sorumluluğunu yüklenen bir iktidarın içindeyiz. Foucault'ya göre biyopolitika, uygulandığının sınırlarında beliren paradoksları da beraberinde getirir: Yaşamı korumak ve çoğaltmakla görevli olan iktidar, aynı zamanda dışlayıcı, ayrımcı ve ölümle ilişkili stratejilere de başvurabilmektedir (Foucault, 2018, s. 249).

²Tahakküm enformatiği: Donna J. Haraway 1985 yılında yayınlanan "Bir Cyborg Manifestosu" adlı makalesinde tahakküm enformatiği kavramını kullanmıştır. Haraway beyaz kapitalist patriyarkayı tahakkümün tekno bilişimi olarak tanımlamıştır. Kadınların 20. yüzyıl sonunda bilişim teknolojisinin tahakküm enformatiği ile entegre olması nedeniyle istismar edildiğini ifade etmektedir (Haraway, 2006).

belirlenmesidir. Araştırma; sanatçıların eserleri, filozofların kavramları, feminist bakış açıları; iktidarın uyguladığı denetim ve kontrol mekanizmaları açısından değerlendirilmiştir. Araştırmada niteliksel bakış açısıyla ulusal ve uluslararası yayınlar incelenmiştir. Bu çalışmanın; bireylerin yaşam alanlarını gözetim yoluyla denetim altına alıp metalaştıran ve temel yaşam haklarını kısıtlayan yönetim sistemlerini inceleyerek, bu süreçte ortaya çıkan sorunları görünür kılması beklenmektedir.

3. BİYOİKTİDAR VE BİYOPOLİTİKA

Foucault, "biyopolitika" kavramını Coll  gue de France'taki 17 Mart 1976 tarihli derslerde tanımlamıştır. İnsan merkezli iktidar teknikleri konusu, on yedinci yüzyıl ile on sekizinci yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır. Disiplinci iktidar yönetimleri insanları beden üzerinden denetleyen sistemlerdir. Bu yönetim sistemleri; iktidarın tüm gözetim, denetim, kayıt altına alma aygıtları ve disiplinci iş teknolojisiyle yaptığı rasyonelleştirme teknikleridir. On sekizinci yüzyılın sonunda, disiplinci teknikle gelişmeyen; ancak ondan farklı bir iktidar teknolojisi olarak yeni bir yönetim biçimi ortaya çıkmıştır.

Foucault (2018), yeni iktidar tarafından disiplinci tekniğin kısmen değiştirildiği ve uygulama alanı olarak da insan bedeni değil, bir anlamda yaşayan insanla, yani tür-insanla ilgilidir. Yeni teknolojinin ilgilendiği alanın aslında insan bedeni değil; yaşama dair doğum, ölüm, üretim ve hastalık gibi durumlardan etkilenen küresel bir topluluk oluşturmaya gerekçesiyle insanların çokluğuyla alakalı olduğunu belirtmektedir (Foucault, 2018, ss. 247-248).

Toplumun yönetim tekniklerini oluştururken insan bedenini merkeze alan denetim sistemleri ve disiplinci teknolojiler üzerine çalışan Michel Foucault, bu yapıları biyopolitika kavramı çerçevesinde açıklamıştır. Bu kavram, farklı filozoflar tarafından eleştirilmiştir. Byung-Chul Han, Foucault'nun biyopolitikayı disiplinci kapitalist yapıyla ilişkilendirdiğini ve söz konusu yapının kapitalist toplumda merkezî bir rol oynadığını vurgular. Han (2020a, s. 32), böylelikle biyopolitika kavramının temel olarak biyolojik ve bedensel olanla bağlantılı olduğu ve biyopolitikanın da beden politikası olarak çözümlendiğini ifade eder.

Thomas Lemke ise (2016), biyopolitika analizinde Foucault'nun belirlediği kavramlardan yola çıkmaktadır. Lemke (2016), ilk olarak, günümüzdeki biyopolitik süreçlerin, beden ve biyolojik süreçlere ilişkin

bilginin çoğaltılarak dönüştürülmesine dayandığını dile getirmektedir. Bedenin fiziksel bir alt tabakadan ya da anatomik bir aygıttan daha çok bilgi üreten bir ağ sistemi olarak görüldüğünü söylemektedir. İkinci olarak, biyopolitik sistemlere özgü bir analize ve özneleştirme şekillerine ilişkin bir incelemenin eşlik etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede, yaşam süreçlerinin örgütlenme biçimlerini, bu örgütlenmenin bireysel ve kolektif özneler üzerindeki etkilerini ve yeni kimlik formlarının oluşum dinamiklerini çözümlemeye olanak tanımaktadır (Lemke, 2016, s. 155).

Başka bir örnek ise Angela M. Filipe'nin (2014) "Biyopolitika" adlı makalesidir. Filipe, Foucault'un biyopolitika kavramı ile ilgili olarak, ikili sistemle çalışan bir teknoloji ve ara ilişkileri anatomo-politika³ ve biyopolitikadan bahsetmektedir. Bir yandan anatomo-politika, insan vücudunun üretken bir makine olarak yapılandırılmasını ifade eder. Bu anlamda insan anatomisi, bedeni hedef alan disiplinleri kapsar ve insan anatomisinin orijinal formülasyonunda, bu tür disiplinlerin iki yönlü anlamı vardır. Öte yandan, biyopolitika tanımları insan nüfusunu hedef alan düzenlemeler ve müdahalelerdir. Bu anlamda biyoiktidar; biyopolitiği, özünde insan bedenini türler düzeyinde kabul eder. Bu nedenle, uzun yaşam, doğum, ölüm, hastalık ve sağlık ile ilgili bilgilerin uygulama ve kontrol biçimlerinin şeklini alır. Modern devletle doğan bu tür müdahalelerin tüm örnekleri ve bununla ilgili bakış açısı, yaşamı ve nüfusu yönetmektedir (Filipe, 2014, s. 1). Angela M. Filipe ve Thomas Lemke, iktidarın beden üzerinde kurduğu denetim aracılığıyla toplumu kayıt altına aldığını; bedeni ise bilgi üreten bir ağ ve üretken bir makine olarak yapılandırıldığını belirtmektedir. Devletin üreme, nüfus sayımı ve istatistiksel veriler aracılığıyla tüm yaşamı organize ettiğine yönelik görüşleri örtüşmektedir.

Mark G. E. Kelly, *Uluslararası Biyopolitika: Foucault, Küreselleşme ve Emperyalizm* (2016) adlı eserinde, Foucault'nun biyopolitika/biyoiktidar kavramını; belirli bir dönemde keşfedilen çeşitli yöntem ve teknikleri bir araya getirebilen, farklı özneler aracılığıyla esnek biçimde uygulanabilen ve teknik bilgi olarak işlev gören bir iktidar teknolojisi olarak tanımladığını dile getirmektedir. Foucault'nun biyoiktidar tanımlamasının yalnızca nüfusun denetimini mümkün kılan bir teknoloji şeklinde olduğunu vurgulamaktadır. Kelly (2016, s. 24), bu teknolojinin yönetimselliği tümüyle kuşatan nüfus sayımları, oy pusulaları hidrografi

³ Foucault (2018, s. 248), on sekizinci yüzyılda ortaya çıkan "anatomo-politika"yı, bedeni bir makine gibi ele alan, onu disipline eden ve bireyselleştirerek sisteme dâhil eden bir "iktidar teknolojisi" olarak tanımlar.

ve sigorta poliçeleri gibi çok yönlü teknikleri kapsayarak nüfusun kendisinin biyopolitika doğrultusunda inşa edildiğini vurgulamaktadır. Toplumu disiplin dinamikleri ve yönetim stratejileri bağlamında inceleyen Foucault, bu yönetim tekniklerini disiplin ve kontrol toplumu olarak ayırarak farklılıkları ortaya koymuştur. Foucault'nun kavramları üzerine uzmanlaşan Kelly ise (2016), Foucault'nun yorumuna daha bütünsel bir ifade ile yaklaşır, iktidar teknolojileri tanımı kullanır ve iktidarın yönetimselliğinin çok yönlü bir biyopolitika üzerinden hareketle işlediğini ifade eder.

Foucault, çalışmalarında öncelikle toplumsal yöntemlerdeki disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçişin tarihsel sürecinin anlaşılmasını sağlamıştır. Disiplin toplumu, toplumsal yönetim sisteminin yöntem ve alışkanlıkları organize eden yaygın bir dispozitifler veya aygıtlar ağı üzerinden kurulan bir toplumdur. Kontrol toplumu ise modern/postmodern süreçte yönetim mekanizmalarının daha çok "demokratik" ve toplumsal alanı içine alan, bireylerin hem beden hem de zihinleri üzerinden işlediği bir toplum olarak anlaşılmalıdır. İktidar; artık zihinleri iletişim sistemleri ve enformasyon ağları aracılığıyla; bedenleri ise refah sistemleri ve gözetim pratikleri ile yönlendirerek yaşama isteğinden bağımsız yabancılaşma boyutuna taşıyarak düzenleyen bir mekanizma olarak çalışmaktadır (Hardt & Negri, 2018, ss. 43-44). Hardt ve Negri'nin belirttiği gibi; Foucault, disiplin toplumlarının itaat sağlama ve denetim mekanizması olan "panoptikon"u güç ilişkileri bağlamında ele almaktadır.

Leopold Kessler (2011), *Uçan Polis Kapsülü* adlı çalışmasını, Singapur'da dönme dolabın bölmelerine polis kelimesini ekleyerek üretmiştir. Bu üstünde polis yazan dönme dolap yavaş yavaş dönerken kültürel kimlik karşılığında, sivil izleme sistemlerini onaylayan belediye yetkililerini de detaylı olarak incelemektedir (e-flux, 2015). Günümüz toplumlarında iktidarların güvenlik söylemiyle meşrulaştırdığı gözetim mekanizmaları tarafından insanlar izlenmektedir.

Görsel 1. Leopold Kessler, *Uçan Polis Kapsülü*, 2011. Sanatçının ve Galerie Andreas Huber'in izniyle, Viyana.

Kaynak:
e-flux, 2015

Sanatçı, *Uçan Polis Kapsülü* adlı çalışmasında dönme dolabı kullanarak, iktidarın her açıdan insanları sürekli gözetim altına aldığına dikkat çekmektedir (Görsel 1).

Yirmi birinci yüzyılda bireyler, Bentham'ın tasarımıındaki izole edilmiş mahkûmların aksine, etkileşime dayalı bir ağ oluşturmaktadırlar. Şeffaflığı teminat altına alan, izolasyonun verdiği yalnızlık değil; Han'ın bakış açısıyla "hiper iletişim" olmuştur. Dijital panoptikonun sakinleri kendilerini şeffaf biçimde ve gönüllü olarak sergilemektedirler (Han, 2020b, s. 68).

2010 yılında Pekin polisi, sanatçı Ai Weiwei'nin evine ve stüdyosuna güvenlik kameraları yerleştirmiştir. Ayrıca, sanatçının Twitter ve Instagram hesaplarını da takibe almıştır. Weiwei, "Çin'de sürekli gözetim altındayım, en küçük hareketim bile Çinli yetkililer tarafından sıklıkla sansürleniyor." demiştir. Aynı zamanda aktivist olan sanatçı, 2012 yılında Weiwei Cam'i kurarak polisin bu gözetimini canlı olarak yayınlamıştır. Çinli yetkililerin özel hayatına izinsiz girişini taklit etmiş ve takipçilerin onu iş yerinde izlemesini sağlamıştır. Weiwei, mermerden yapmış olduğu *Gözetleme Kamerası* ile kendisini izleyenleri izlediğini hatırlatmaktadır. Bu çalışma, hayatının her alanında gözetim altında olma hâlini ve otoritenin gücünü temsil etmektedir. Aynı zamanda, iktidarın bireylerin yaşamlarına müdahalesini kamuya açık hâle getirdiğini ve böylece sorumluluğunu ortaya koyduğunu göstermektedir (Theartstory, t.y).

Görsel 2. Ai Weiwei, *Gözetleme Kamerası*, 2010.

Kaynak:
Artsy, t.y.

Günümüzde birçok ülkede, şehirlerin güvenliğinin yanı sıra suçluların tespit edilmesinin amaçlandığı belirtilerek izleme kameraları kullanılmaktadır. Sanatçı, iktidar tarafından kendisine yapılan gözetleme edimini tersine çevirmiş; polisin kendisini gözetlemesini canlı olarak yayınlamıştır (Görsel 2). Weiwei, *Gözetleme Kamerası* çalışması ile iktidarın gözetim yöntemini aynalayarak protesto etmiştir.

4. YÖNETİMSELLİK

On sekizinci yüzyıldan itibaren yönetimselliğin ön plana çıkmasıyla, devletin bizzat kendi varlığını sürdürebilme biçimi olarak yönetimselleşmesi paradoksal bir nitelik kazanmıştır. Zira yönetim tekniklerinin ve yönetimsellik sorunlarının, siyasal mücadelenin ve muhaliflerin odak noktası olması, bu dönüşümün devletin sürekliliğini mümkün kılan başlıca mekanizma hâline gelmesiyle doğrudan ilişkilidir. Devletin günümüzdeki konumunu, içsel ve dışsal yönetimsellik süreçlerine borçlu olduğu düşünülebilir; bu nedenle, devletin neyi yapıp yapmayacağını ve kamusal ile özel arasındaki sınırların yeniden tanımlanmasını sağlayan unsur, yönetimsellikle ilgili stratejilerdir. Bundan dolayı devletin yalnızca varlığını sürdürebilmesindeki sınırlar ise yönetimselliğin genel stratejileri doğrultusunda anlaşılmalıdır (Foucault, 2016, s. 283).

Johanna Oksala (2007), "Devlet Şiddetinin Yönetimi: Foucault'da Siyasi İktidarın Yönetimsellik Olarak Yeniden Ele Alınması" başlıklı makalesinde, Foucault'nun yönetimsellik kavramı ile politik iktidarın akıl yürütme şeklindeki (*rationality*) önemli dönüşümü açıkladığını ifade etmiştir. Bu dönüşüm, egemenlik toplumundan yönetimsellik toplumuna geçişin tarihsel akışına karşılık gelmektedir.

Politik iktidarın ekonomik bir form gibi işlediği yeni bir iktidar sistemi tanımlanmaktadır. On sekizinci yüzyılda bu birleşme, "nüfus" kavramı ile ifade edilmiştir. Nüfus, kendine özgü ilkeleri olan istatistiksel analizlerin ve bilimsel bilginin nesnesi olmuştur. Oksala (2018, s. 171), nüfus ve onu refahının hem modern yönetsel tekniklerin müdahil olma alanını hem de söz konusu tekniklerin nihai olarak ulaşmak istediği amacı belirlediğini vurgular. Bu anlamda; karmaşık bir aygıtın birtakım politika, taktik ve stratejile aracılığıyla nüfusu yönettiğine dikkat çeker. Batılı toplumlarda yönetimsellik toplumuna geçişle birlikte neoliberalizm kendine uygun bir yer bulmuştur.

Devlet, toplumsal yaşamın tüm alanlarında belirleyici bir aktör olarak, sivil toplumu kayıtsız şartsız bir biçimde yönetme isteğindedir. Devlet eleştirisinde sıklıkla ortaya çıkan iki önemli öge vardır: İlki, devletin kendine özgü bir gelişim eğiliminde olduğu ve söz konusu eğilimin onu büyümeye yönelten bir emperyalist görüşle ilişkilendirildiğidir. İkincisi ise; devletin, idari devlet, refah devleti, bürokratik devlet, faşist devlet ve totaliter devlet gibi farklı biçimlerinin süreklilik göstermesidir. Birincisi devletin nesnel hedefi sivil toplum karşısında sonsuz yayılma gücünü,

ikincisi ise devlet biçimlerinin devlete özgü bir hareketlilikten çıkıp birbirlerini inşa etmesini ifade etmektedir (Foucault, 2019, s. 156). Devletin neoliberal yönetim sisteminde var olma nedeni; insan bedenini manipölasyon, örtük baskı ve kontrol yolu ile nesnel, itaat eden bireyler yaratarak yayılımcı emperyalist politikalarla toplumu yönetmesidir.

5. BİYOTEKNOLOJİ VE TEKNOBİYOPOLİTİK

Beden, yalnızca toplumsal uygulama ve söylemlerin değil; aynı zamanda bilgi teknolojileri, bilimsel gelişmeler, biyoteknoloji ve çağdaş evrim kuramlarının etkisiyle teorik ve pratik tartışmaların merkezine yerleşmiştir. Bütün bu çerçevedeki algıyı kalıcı bir bedenleşme kuramına dönüştürme probleminin çıkış yolu, tarihsel gerçekliğin gösterdiği araçların gücünü aşmaktır. Hâlen tutarsızlıklar kümesi şeklinde zoolojik bir yapı, genetik bir veri bankası olan, biyotoplumsal bir varlık, kısaca kişiye özel kodlanmış bellekler katmanıdır. Bu doğrultuda beden yarı hayvan, yarı makine olarak tanımlanmaktadır. On sekizinci yüzyıldan itibaren kültürün egemen model olarak onayladığı bu düalist tutum günümüzde geçerli değildir. Çağdaş bilim ve teknoloji yüzyıllardır devam eden hümanist düşüncenin sınırlarını yok edecek şekilde canlı organizmaların en iç katmanlarına ve kendilik yapılarına erişimi sağlamıştır (Braidotti, 2019, s. 66). Tarihsel süreçte de görüldüğü gibi, beden birçok alanda kullanıma uygun olan bir makinedir. İktidar veri üreten bir arayüz olan bu makineyi disiplin ve kontrol sistemleriyle nesnel hâle getirmiştir.

Donna J. Haraway (2006, ss. 34-35); biyoteknoloji ve iletişim teknolojilerinin, bedenlerimizi yeniden tasarlayanın yaşamsal etkisi olan aygıtlar olduğunu ve bu aygıtların, dünyanın her yerindeki kadınlar adına yeni toplumsal bağları canlandırarak yaşama aktardıklarını işaret etmektedir. Haraway; aygıt ile mit, araç ile kavram, tarihsel toplumsal ilişkiler yöntemleri ile tarihsel mümkün bedenlerin anatomileri (bilgi nesneleri dahil olarak) arasındaki sınırın geçirgen hâle geldiğine dikkat çekmektedir.

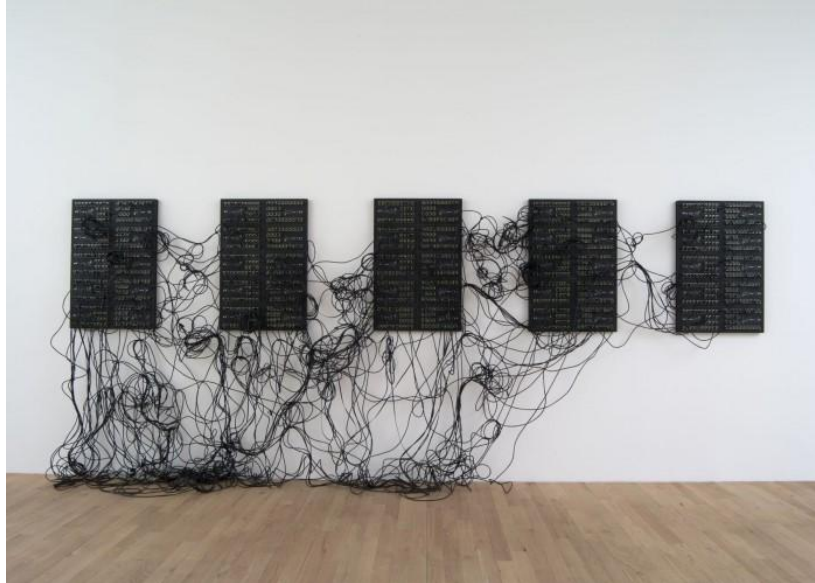
Braidotti (2019, s. 178), Foucault'nun biyoiktidarı ile ilgili olarak şöyle bir saptamada bulunur: "Bugün moleküler bios-zoe iktidarının yöntemine dayalı bir topluma, disiplin toplumundan denetim toplumuna geldik, Panoptikonun teknolojik devrimin etkisi altındaki postmodernitede artık yetersiz kalan politik ekonomisi yerini tahakküm amaçlayan moleküler bilişime bırakıyor".

Neoliberal iktidar tekniğinde herhangi bir yasaklama ya da tahakkümün aksine tüketim kısıtlanmaz ve teşvik edilir; bireyler kesintisiz biçimde iletişim kurmaya yönlendirilir. George Orwell'ın gözetim devletinde uygulanan negatiflik ilkesi yerini pozitiflik ilkesine bırakmıştır. Özellikle akıllı telefon teknolojileri, bireylerini kendilerini gönüllü olarak sergilemelerine aracı olmuştur (Han, 2020a, s. 46).

Addie Wagenknecht; resim, heykel ve dijital teknolojiyi çalışmalarında kullanan sanatçılardan biridir. Sanat ve teknoloji arasındaki bağlantıyı araştıran sanatçı, 2014 tarihli xxxx.xx adlı çalışmasında birbiriyle bağlantılı beş adet devre kartı ile çevrede bulunan wi-fi veri akışı ve veri işleme süreçlerine yer vermekte; söz konusu verilerin analizi ise paylaşılmamaktadır. Wagenknecht, her yerde izinsiz olarak veri toplanması ile "Snowden döneme" gönderme yapmaktadır (Transmediale, t.y). Nitekim Edward Snowden sayesinde dünya dijital gözetimden haberdar olmuştur. Wagenknecht, bireylerin dijital platformlarda bıraktığı verilerin toplanması ve analizi sürecini xxxx.xx adlı çalışmasında göstermiş; ancak sonuçları açıklamamıştır. Sanatçı, dijital çağda kolaylıkla toplanan verilerin metalaşmasına ve kullanım amaçlarının muğlaklığına dikkat çekmektedir.

Görsel 3. Addie Wagenknecht, 2014, xxxx.xx, Beş Özel Baskılı Devre Kartı, Ethernet Ara Kablosu, 80/20 Alüminyum

Kaynak:
Transmediale, t.y

NSA (Ulusal Güvenlik Dairesi) belgelerinde yer aldığı öne sürülen ifadelerle göre, Steve Jobs'un "Big Brother" (Büyük Birader) olarak nitelendirildiği iddia edilmektedir. Belgelerde akıllı telefon kullanıcılarının "zombiler" olduğunu belirterek "akıllı telefon sömürsü"ne dikkat çekilmektedir. Sorun, Google gibi pek çok şirketin veri odaklı çalışması ve söz konusu çılgınlığın her alana sirayet etmesidir. Söz gelimi

Acxiom'un panoptik reklamı, "Size 360 derecelik bir bakış sunuyoruz" mesajını verir. Bu nedenle Edward Snowden, bir suçlu ya da bir kahraman olarak düşünülmemelidir. Dünyanın dijital panoptikon hâline gelmesiyle sadece trajik bir hayalet kimliğine bürünmüştür (Han, 2021, s. 42).

Elmgreen ve Dragset adlı sanatçılar, post-endüstriyel çağda bedenin mevcut konumunu beden algısı ve kimlik üzerinden araştırmaktadırlar. Sanatçılar, bedenin bilgiyi saklama şeklinin yaşamın her alanını etkilediğini vurgulayarak *Yararsız Bedenler mi?* (2022) adlı çalışmalarıyla ilgili şu saptamada bulunurlar:

Bedenlerimiz artık varoluşumuzun ana araçları değil. Toplumlarımızın gelişmiş üretim yöntemlerinde sanayi çağında olduğu gibi değer üretmiyorlar. Hatta fiziksel benliğimizin bir avantajdan çok bir engel hâline geldiği bile iddia edilebilir. 19. yüzyılda beden günlük eşyaların üreticisi iken, 20. yüzyılda bedenin rolü daha çok tüketici hâline geldi. 21. yüzyılın yirminci yılında, Big Tech tarafından toplanan ve satılan verilerimiz sayesinde bedenin durumu artık aynı. Teknoloji şirketlerinden veri toplanmasıyla ilgili halka açık bilgilerin bu kadar anlamsız olması ve bu tür şirketlerin hayatımızın her alanına yayılma hızının hızla artmasıyla, bazen vücudumuzun gelecekteki rolü hakkında düşünmek biraz korkutucu geliyor (Pacegallery, t.y).

Tarihsel süreçte beden iktidarın ve kapitalizmin vazgeçilmez öznesi hâline gelmiştir. Günümüzde ise beden bilgi üreten bir arayüz olup verilerin metalaşmasına neden olmuştur. Elmgreen ve Dragset (2021), *Bu Şekilde Birlikte Oynuyoruz* adlı çalışmalarında kapitalizmin metalaştırdığı bedenin gelecekteki konumu ile ilgili eleştirilerini dile getirmişlerdir.

Görsel 4. Elmgreen & Dragset, *This is How We Play Together*, 2021, Christen Sveaas Koleksiyonu
Fotoğraf: Elmar Vestner

Kaynak:
Pacegallery, t.y.

Büyük veri kapitalizmi toplumsal, ekonomik, politik ve ideolojik bağlamda güç kazanmıştır. Söz konusu alanlar, neoliberal sisteme uygun biçimde metalaştırılmış; âdeta bir gözetim endüstrisi ortaya çıkmıştır. Gözetim teknolojilerinin suça engel olacağı düşüncesini onaylayan bir bakış açısı yaratılmıştır. Büyük verinin toplanması, depolanması, denetlenmesi ve analiz edilmesi süreçleri; ekonomik ve politik denetimi sağlamaya, bireyleri hedef hâline getirmeye yönelik işleyen bir politik ve ekonomik tahakküm mekanizması bağlamında değerlendirilmelidir. Bireyler, tüketiciler ve olası suçlular olarak kabul edilmektedir. Edward Snowden, gizli servislerin iletişim akışlarını gerçek zamanlı olarak inceleme ve analizi için uygulanan küresel bir gözetim sisteminin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu gözetim sisteminin parçası olan şirketler arasında AOL, Apple, Facebook, Google/YouTube, PalTalk, Skype/Microsoft ve Yahoo gibi küresel teknoloji firmalarının yer alması dikkat çekicidir (Fuchs, 2021, s. 81).

Paolo Cirio, veri akışının hareketlerinin insanların yaşamını etkilediği çağımızı tanımlayan yapıları araştırmaktadır. Sanatçının; medya, web ve sosyal ağ alanlarındaki çalışmalarından biri *Face to Facebook*'tur.

Görsel 5. Paolo Cirio, *Face to Facebook*, 2011

Kaynak:
Worldartfoundations,
2019.

Han'ın (2020, ss. 72-73) dijital kültürle ilgili saptamaları, sanatçının bu çarpıcı eserinin karşılık bulduğu dünyayı anlamamızı sağlar. Yirmi birinci yüzyılda “big data” yalnızca “big brother” olarak tanınmamaktadır; artık “big deal” olarak varlık göstermektedir. Bugün bireylerin ekonomik açıdan istismar edilebilecek veri paketleri olarak görülen ticareti gerçekleşmektedir. Böylece bireyler doğrudan meta konumuna indirgenmiştir. Big deal ile big brother aralarındaki anlaşma ile gözetim devleti ve piyasası oluşturmuşlardır. Big data, yeni bir dijital sınıflı toplumun biçimlenmesine de yol açmaktadır.

Disiplinlerarası alanda çalışan Heather Dewey-Hagborg, 2013 yılında gerçekleştirdiği *Stranger Visions* adlı çalışmasında, New York City sokaklarından, kamuya açık tuvaletlerden, bekleme odalarından, metrodan; saç, çiğnenmiş sakız ve sigara izmariti gibi üzerinde DNA kalıntıları bulabileceği malzemeler toplamıştır. DNA ve genom araştırmaları doğrultusunda bu bireylerin nasıl görünebileceğini temsil eden, bilgisayarda üretilmiş, tam boyutlu renkli 3D baskı portreler oluşturmuştur. Yabancıların farkında olmadan geride bıraktıkları izlerden yola çıkan bu proje, adli DNA fenotipleme teknolojisinin gelişimine, biyolojik gözetim kültürünün potansiyeline ve genetik determinizme yönelik eğilime dikkat çekmek amacıyla yapılmıştır (Heather Dewey-Hagborg, t.y).

Dewey-Hagborg, 2015 yılında Chelsea E. Manning'in genomik verilerini kullanmış; o dönemde cinsiyet değiştiren Manning'in, biri kadın, diğeri ise çift cinsiyetli olarak şekilde iki farklı yüz modellemesini gerçekleştirmiştir. Manning'in yüzlerinin otuz farklı versiyonunu yaparak *Muhtemelen Chelsea* adlı enstelasyon hazırlamıştır (Kron, t.y). Hagborg, çalışmasında iktidar tarafından adli çalışmalarda kullanıldığı belirtilen DNA içeren atıkların araştırılmasını biyolojik gözetim bağlamında eleştirmektedir.

Görsel 6. Heather Dewey-Hagborg ve Chelsea E. Manning, *Muhtemelen Chelsea*, 2017 Fotoğraf: Paola Abreu Pita

Kaynak:
Artsy, t.y.

Tayvanlı sanatçılar Zi Yin Chen ve Hsiang-Feng Chuang, 2023 yılında *Internet II* adlı çalışmalarıyla Prix Ars Electronica onur ödülüne layık görülmüşlerdir. Zi Yin Chen, on yılı aşkın süredir kullandığı Google hesabına ait verileri indirerek, arama motorunun kendisine yönelttiği tüm sorulara verdiği yanıtları incelemiş; bu sürecin, internetin kendisini sanal bir günlüğe dönüştürdüğünü ifade etmiştir. Sanatçı, bu deneyimini "İnternete olan güvenim kayıtların arasında da okunabiliyor. Onsuz nasıl

yaşayacağımı çoktan unuttum. Bir dijital yerli olarak hiç böyle yaşamadım bile. Bu bir çeşit Stockholm Sendromu mu? Yoksa cyborg eklentilerinin zihinsel olarak reddedilmesi mi?" şeklinde ifade etmektedir (Chen & Chuang, 2022).

Görsel 7. *Internet II*
2019-2022, Zi Yin
Chen, Hsiang Feng
Chuang

Kaynak:
PrixArsElectronica,
2022

Chen ve Chuang, on yıllık Google çıktılarıyla bütün duvarları kaplamış; sandalye, masa, fan, dergi rafını da ekleyerek çalışmayı sergilemiştir. Sanatçılar; günümüzde veri güvenliği ve metalaşması konusu tartışılırken internetle duygusal bir bağ kurarak oluşturdukları "sanal günlük" adını verdikleri verileri, *Internet II* adlı çalışmada sergilemişlerdir (Görsel 7).

Kimlik tanımlama ve onaylama amaçlı bedensel gözetim odağındaki değerlendirmeler, bedenin bilgi nesnesi olmasıyla ilişkili hipotezlerden kaynaklanmaktadır. Bir bedenden edinilen ölçümlerden kimlik tanımlama maksadıyla yararlanıldığında, beden yalnızca kişilere dair bilginin ele geçirilmesi anlamına gelmemektedir. Biyometrik kimlik tanımlama ile kültürel ve etik problemler de baş göstermektedir (Lyon, 2012, s. 193).

Patricia Piccinini, hiper gerçekçi yaratıklardan oluşan transgenik hayvan koleksiyonu ile tanınmaktadır. Silikon ve fiberglastan yapılan bu hibrit heykeller; grotesk, buruşuk bir insan, domuz ve onun yavruları olan *the Young Family* (2002) adlı çalışmasında olduğu gibi, biyoteknolojinin ve genetik manipülasyonun ilerlemesi yoluyla yeni ve rahatsız edici gelişmelerin potansiyel yükselişini araştırmaktadır (Artsy, t.y).

Sanatçı, Görsel 8’de yer verilen çalışmasında biyoteknolojinin canlı organizmalarda yaptığı gen aktarımı ve düzenlemelerine dikkat çekmektedir.

Görsel 8. Patricia Piccinini, *Genç Aile/The Young Family*, 2002,

Kaynak:
Artsy, t.y.

Haraway (2010, s. 46), *Siborg Manifestosu* adlı çalışmasında, *siborg*’un toplumsal ve bedensel gerçekliğin haritalandırılmasında kurguya dayalı biçimde verimli eşleşmeler öneren yaratıcı bir kaynak olarak değerlendirilebileceğini ifade etmekte; Michel Foucault’nun biyopolitika kavramının, siborg politikasının henüz netleşmemiş bir önsezisi olarak görülebileceğini vurgulamaktadır.

Future Baby Production sanat kolektifinin kurucuları Shu Lea Cheang ve Ewen Chardronnet, 2016 yılında *UN-DOborn0x9* adlı bir enstalasyon ve performans gerçekleştirmişlerdir (Görsel 9).

Görsel 9. Shu Lea Cheang, Ewen Chardronnet, 2020
Geleceğin Bebek Üretimi, UNBORN0x9

Kaynak:
Ocula, 2021

Projede yapay rahimlerde fetüslerin gelişimini ve ebeveynliğin *siborg* geleceğini sorgulamışlardır. Sanatçılar; enstalasyon ve performans çalışmalarında biyoteknoloji alanındaki gelişmeler nedeniyle üremenin artık cinsiyet temelli biyolojik sınırlara bağlı kalmadan, yapay döllenme ve yapay rahim gibi teknolojiler aracılığıyla gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadırlar. Söz konusu gelişmeler, bununla insan ile makine arasındaki sınırların giderek bulanıklaştığını ifade etmektedir.

Çağdaş biyoteknoloji kültürü, partenogenez (*döllenme olmadan üreme*) mitinin nispeten etkisinde kalmıştır. Soyutlanan annelik figürüyle birlikte, köken kavramı da askıya alınmıştır. Öte yandan “rahim = karın” ya da “sperm donörü = yumurta/rahim donörü” gibi ifadeler ortaya çıkmıştır. Siber kültürde yaşanan değişim, iki cinsiyetin sosyosembolik konumlarının doğrudan karşılaştırılabileceği gibi hatalı bir varsayımı da beraberinde getirmiştir (Braidotti, 2017, s.251).

6. NEOLİBERAL FEMİNİZM

Beden; bilimsel, politik ve disipliner söylemlerin odağında olsa da ortak bir beden görüşü neredeyse olanaksızdır. Bir tarafta, DNA’nın gücünü keşfeden ve onu âdeta gizli tanrı (*deus absconditus*) olarak kabul eden biyolojik belirlenimcilik; diğer tarafta, makineler dünyası aracılığıyla kopyalanmayı kabullenmeye özendiren varsayımlar bulunmaktadır (Federici, 2020, s.17).

Bradiotti’nin (2017) aktardığı gibi; Haraway, Foucault’nun biyoiktidar ve bedene ilişkin iktidar çözümlemesini eleştirerek günümüzde çağdaş iktidarın sıradanlaşan heterojenlik üzerinden ilerlemediğini; çoğunlukla iletişim ağları ve karşılıklı bağlantılarla sürdüğünü iddia etmektedir. Bu bağlamda; kayda değer iki konudan ilki, Haraway’in bugünün teknolojisine ilişkin olarak ilk elden bilgi sahibi olması ve kendisinin biyoloji ve bilim sosyolojisi eğitimi nedeniyle çağdaş bilimsel devrimi Foucault’dan daha radikal terimlerle ele almasıdır. Foucault’nun bedenlerin disipline edilme analizi zamanın gerisinde kalmıştır. İkincisi ise Haraway’in bu bakış açısı ile Foucault’nun “biyoiktidar” kavramının yerine, kadınların bedenleşmiş öznelliklerini yapısöküme uğratan soy bilimini tercih etmesidir. Haraway, Foucault’nun feminist kuram konusundaki bilgisizliğinden doğan açığı kapatarak bu binyılın sonuna özgü bir psikopatoloji türünü ve biyoiktidarın farklı bir politik ekonomi belirlemesine neden olduğunu ifade etmektedir. Haraway, *siborg*’un aynı dönemde sanayi sonrası küresel ekonominin yeni alt sınıfının ilk örneği olacağını söylemektedir (Haraway, akt. Bradiotti, 2017, ss. 280-281).

Stephanie Dinkins; New York'ta yaşamını sürdüren, akademisyen ve transmedya sanatçısıdır. Irk, cinsiyet ve gelecekteki geçmişle kesişen yapay zekâ çalışmaları yapmaktadır. Dinkins sanat pratiği kapsamında yapay zekâ, bilinç, veri üstünlüğü, gelişen teknoloji ve sosyal eşitlik konularında topluluk katılımlı projeleri vardır. 2014 yılında *Conversation Whith Bina48* adlı dijital video enstalasyonu yapmıştır.

Görsel 10. Stephanie Dinkins, *Conversation Whith Bina48*, 2014- Devam Eden, Dijital Video Enstalasyonu, Artpapers

Kaynak:
Orr, t.y.

Terasem Movement Foundation tarafından geliştirilen "Bina48" adlı akıllı robot; bağlantısız duygu, düşünce ve becerileri içeren bir veri tabanına dayanmakta; canlı bir bireyin bilinci bu robota aktarılmakta ve robot özerk biçimde gelişim göstermektedir. Sanatçı, "Bina48" ile aile, bilgi, cinsiyet, ırkçılık, yalnızlık, ölümlülük, insan olmanın anlamı ve robot hakları konularında yaptığı sohbetlerde insan bilincinin sınırlarına ve transhümanizme odaklanmıştır. Dinkins, "Bina48" ile yaptığı sohbet içeriğinin ırk, aile, birliktelik ve sevgi konusunda olduğunu; sosyal robotun ise daha çok tekillik, bilinç ve kötü muamele gören diğer robotla ilgili konuştuğunu belirtmiştir (Aiartist, t.y). Görsel 10'da yer verilen çalışmada, bilinç sahibi sosyal robot "Bina48"ın arkadaşı olan robota yapılan kobay muamelesi iktidar ilişkisine işaret etmektedir. Bu durum, aynı zamanda siber kültürde muğlaklaşan sınırlara dikkat çekmektedir.

Vicki Dabrowski (2021), "Neoliberal Feminism: Legitimising the Gendered Moral Project of Austerity" başlıklı makalesinde, orta sınıf kadınların neoliberal feminizm bağlamında toplumsal eşitlik deneyimlerini incelemektedir. Dabrowski, 2014-2015 yılları arasında Leeds, Londra ve Brighton kentlerinde yaşayan on yedi kadınla gerçekleştirdiği derinlemesine görüşmelere dayanarak, İngiltere'de uygulanan kemer sıkma politikalarının kadınlar üzerindeki etkilerini analiz eder. Çalışmasında, bu politikaların kadınları nasıl bireysel başarı, öz-yeterlilik ve sorumluluk ekseninde şekillenen neoliberal feminist değerlerle özdeşleşmeye zorladığını ortaya koymaktadır. "Geç

modernite" ilkeleri doğrultusunda feminizmin eşitsizlik biçimleriyle başa çıkmak için dayanıklı olma ve olumlu bir zihinsel tutuma sahip olma ihtiyacına vurgu yapılarak bireyselleştirilmiş bir yaşam tarzı söylemi ile konuşulmaktadır. Kadınlar, var olan bağlamda zorlanan kadınlarla sınıfsal ve ırksal ayrımlar yaratır. Bu mesafe, kemer sıkma projesinin sürdürülmesi açısından hayati öneme sahiptir; çünkü feminizmin bu şeklinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine son vermeye yardımcı olmak yerine hiyerarşik ilişkilerin ve cinsiyete dayalı sosyo-ekonomik eşitsizliklerin meşrulaştırılmasında yardımcı olduğunu söylemektedir. Dabrowski'nin (2021) belirttiği gibi, öznesi sermaye sınıfı, nesnesi orta sınıf olan neoliberal yönetim ekonomik daralmanın kemer sıkma politikasını orta sınıfa kesmiştir. Orta sınıf bir grup kadınla yaptığı görüşmeler sonucunda, sosyal ve ekonomik ayrımcılığı mercek altına alan Dabrowski, neoliberal feminizmin kadınların eşit olmayan bu pozisyonlarını çözümüleme konusunda yetersiz kaldığını vurgulamaktadır (Dabrowski, 2021, s. 90-102).

Johanna Oksala (2011), "The Neoliberal Subject of Feminism" adlı makalesinde, Foucault'nun feminist teoriye ve genel olarak siyasi düşünceye yapmış olduğu radikal müdahalenin iktidar ilişkilerinin analizinin en önemli iddiası olduğunu dile getirir. İktidar, önceden oluşturulmuş öznelerle uygulanan dışsal bir ilişki olarak düşünülmemelidir; bunun yerine iktidarın gücü öznenin kendisini oluşturan bir faktör olarak anlaşılmalıdır. Özne ancak güç ilişkilerinin değişken, istikrarsız ve tartışmalı alanında şekillenebilir.

Judith Butler, *Cinsiyet Belası* adlı eserinde, kadınların dilde ve siyasette nasıl daha eksiksiz temsil edilebileceğini sorgulamanın yeterli olmadığını belirtmektedir. Aynı zamanda feminist eleştirinin kendisinin nasıl işlediğinin de analiz edilmesi gerektiğini savunur. Ona göre feminizmin temel konusu olan "kadın" kategorisi, bizzat kadınlar tarafından hem üretilmekte hem de sınırlandırılmaktadır. Bu durum, özgürleşmenin aradığı iktidar yapılarını da yeniden üretme potansiyeli taşımaktadır (Butler, akt. Oksala, 2011). Foucault'nun iktidar ve özne çözümlemeleri; toplumsal alanın, çağdaş siyasallaşması ve kamusal ve özel arasındaki ayrımın giderek çözülmesinin bir parçası olarak anlaşılabilir. Feministlerin kişisel olanın politik doğası üzerine yaptığı vurguya benzer analizleri de öznelerin sıradan günlük alışkanlıklar ve uygulamalar yolu ile belirli türden politik varlıklar olarak nasıl inşa edildiğini göstermektedir. Bireyler, kamusal ve politik arenaya hak talep eden ve çıkarları temsil eden biçimlendirilmiş özneler olarak girmezler. Varlıklarının sözde kişisel veya özel yönleri yalnızca onları dizginlemekle

kalmaz; aynı zamanda onları politik öznelere olarak üreten iktidar ilişkileri tarafından çoktan aşılmıştır. Foucault, liberalizmin soyut politik öznesinin aslında somut, ayrıntılı ve gündelik disiplin pratikleri aracılığıyla maddi olarak nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktadır (Oksala, 2011, s. 104). Bu bağlamda Oksala, neoliberal yönetim sisteminde öznenin inşası odağında kadınların kamusal ve özel alandaki haklarını ve uygulamadaki sorunlarını dile getirmiştir.

Cinzia Arruzza, Tithi Bhattacharya ve Nancy Fraser (2021), *%99 İçin Feminizm: Bir Manifesto* adlı kitaplarında, neoliberal kapitalizmin kadınlara kendini feminist bir ütopya olarak tanıtırken, aslında onların emeklerini istismar ederek ve ayrımcılık yaparak istismarı yaygın hâle getirdiğini söylemektedir. Erkeklerin dışında kadınların da yaşamak için kendi iş gücünü bölük pörçük ve ucuza satışa mecbur kalmalarına dikkat çekmektedir. Bütün bunların yeterli olmayıp bugünkü istismarın mülksüzleştirme ile entegre olduğunu ifade etmektedir.

Arruzza, Bhattacharya ve Fraser (2021, s. 102), sermayenin istismar ettiği kişilerin bedenlerine, zihinlerine ve aileye de etrafıca yayılarak, yalnızca artı değer üretimi olan enerjilerinin dışında kendilerini zindeleştirmek için gerekli olan enerjilerini de aldığını vurgulamaktadır. Neoliberal yönetim sisteminde gelir dağılımı, politik tercihler doğrultusunda sermaye sınıfı lehine şekillendirilmekte; pastanın büyük bölümü bu sınıfa ayrılırken, emekçilerin payı sistematik olarak göz ardı edilmektedir. Özellikle emekçi sınıfının zayıf halkası olarak görülen kadın emekçiler, en zorda olanlardır. Neoliberal feministler konuya dâhil olarak her alanda itirazlarını dile getirmektedir.

Catherine Rottenberg (2014); "The Rise of Neoliberal Feminism" adlı makalesinde, Facebook yöneticisi Sheryl Sandberg'den Ivanka Trump'a kadar güçlü kadınlar tarafından kucaklanan bu feminizm türünün, eşit haklar ve özgürlük gibi temel kavramları terk ederek, dengeli ve mutlu bir yaşamı savunduğunu ifade etmektedir. Rottenberg'e göre, günümüzde tanık olunan olgu, emeğin cinsiyete dayalı adaletsiz dağılımını düzeltme mücadelesinden vazgeçen bir liberal feminizmin yükselişidir. Bu yaklaşım; üreme ve bakım emeğinin tüm sorumluluğunu doğrudan kadınların omuzlarına yüklemeye hizmet etmektedir. Üstelik feminizmin giderek artan bu biçimi, kadınları aynı anda iki ayrı gruba ayırmaktadır. Sermaye birikimine katkı sunan, piyasa içinde "değerli" görülen kadınlar ile ev içi ve bakım emeğini üstlenen ve değersizleştirilerek "tek kullanımlık" olarak konumlandırılan "öteki" kadınlar arasında derin bir toplumsal ayrım söz konusudur. Bu bölünme,

şaşırtıcı olmayan bir şekilde, ırksal, sınıfsal ve yurttaş-göçmen hatlarında ortaya çıkmaktadır. "Neoliberal Feminizmin Yükselişi", böylece neoliberal feminist kadınların büyük çoğunluğunun terk etme biçimlerini kolaylaştırmaktadır. Neoliberal politikaların toplumsal eşitsizlikleri derinleştirdiği günümüzde, esas mesele, feminizmin sosyal adalet hareketi olarak nasıl yeniden bağlanabileceği ve bu doğrultuda nasıl dönüştürülebileceğidir (Rottenberg, 2014, s. 418). Neoliberal yönetim, sermayenin yanında yer almakta olup üyeleri tarafından neoliberal feminizmin büyümesi sevinçle karşılanmış; ancak uygulamada kadın emeği "değerli" ve "değersiz" olarak sınıflandırılmıştır.

7. SONUÇ

Bedenin, iktidar ve kapitalizmin öznesi hâline geldiği, bilgi üreten bir arayüz olarak işlev gördüğü günümüzde veriler metalaşmıştır. Bu araştırmada, konuya dair ilgili sanatçıların eserleri derlenmiştir. Bu kapsamdaki sanatçılardan biri, gözetim sistemlerini ele alan Leopold Kessler'dir (2011). Sanatçı, dönme dolabı kullanarak iktidarın bireyleri her açıdan sürekli gözetlemesini eleştirmiştir. Ai Weiwei ise (2010), iktidarın kendisini gözetlemesini protesto ederek süreci canlı olarak yayınlamış ve gözetleme kamerasının mermerden heykelini yapmıştır. Elmgreen ve Dragset (2021), bedenin içinde bulunduğu koşulları beden algısı ve kimlik üzerinden tartışmaktadır. Biyoteknoloji bağlamında bedenin yeniden inşasını konu edinen sanatçılar; insan-makine sınırlarının giderek bulanıklaştığına dikkat çekmektedirler. Shu Lea Cheang ve Ewen Chardronnet (2020), cinsiyete bağlı olmaksızın üremeyi konu alarak yapay dölleme, yapay rahim ve fetüs içeren, enstalasyon performansları sergilemiştir. Transgenik heykeller üreten heykeltıraş Patricia Piccinini (2002), farklı canlı organizmalardan elde edilen gen aktarımı konusunu çalışmalarına aktarmıştır. Disiplinler arası çalışmalar üreten sanatçı Heather Dewey-Hagborg (2017), iktidar tarafından adli çalışmalarda kullanıldığı belirtilen ve DNA içeren atıkları biyolojik gözetim bağlamında ele alarak, bu verilerle 3D baskı portreler üretmiştir. Yapay zekâ ve bilinç konularında projeler üreten sanatçı Stephanie Dinkins (2014), insan ile bilinçli sosyal robot arasındaki ilişkiyi sorguladığı çalışmalarında sınırların muğlaklaştığını ortaya koymaktadır. Addie Wagenknecht (2014), veri güvenliği ve verilerin metalaşması konularındaki çalışmalarında, söz konusu verilerin kullanım amaçlarının belirsizliğini eleştirel biçimde ele almıştır. Bir diğer sanatçı Paolo Cirio (2011), dijital gözetim yoluyla sosyal medya ve arama motorlarından

toplanan verilerin, yüz tanıma yazılımları ve makinelerin görüntüleri anlama becerileri bağlamındaki kullanımına dikkat çekmiştir. Zi Yin Chen ve Hsiang Feng Chuang (2019- 2022) ise, internetle duygusal bir bağ kurarak uzun yıllar boyunca oluşturduğu kişisel veri arşivini enstalasyon olarak sergilemiştir.

Tarihsel süreçte de görüldüğü gibi, beden birçok alanda kullanıma uygun olan bir makinedir. İktidar, veri üreten bir arayüz olan bu makineyi disiplin ve kontrol sistemleriyle nesnel hâle getirmiştir. Foucault, biyopolitika kavramını disiplin toplumunun kontrol toplumuna dönüşüm süreci etrafında tanımlamıştır. Batı toplumlarındaki egemenlik toplumunun yönetsellik toplumuna dönüşümüyle neoliberalizm uygun bir zemin bulmuştur. Devlet, insan bedenini manipülasyon, örtük baskı ve denetim yoluyla biçimlendirerek, itaatkâr ve nesneleştirilmiş bireyler üretmekte; bu yolla, yayılcı ve emperyal eğilimler taşıyan politikalar aracılığıyla toplumu yönetmektedir. Modern devlet yönetim sistemleri bireyin yaşamını kapsayan unsurları, nüfus ve çokluğu yönetmiştir. Devlet, insan bedenine yönelik denetimleri aracılığıyla toplumu kayıt altına almakta; bedeni üretken bir makine ve bilgi üreten bir ağ sistemi olarak görmekte; üreme, nüfus sayımı, istatistiksel veriler ve sağlık kontrolleri yoluyla yaşamı ve nüfusu organize etmektedir.

Neoliberal yönetim sistem, kadınlara kendini bir ütopya olarak sunarken; aslında onlara negatif ayrımcılık yaparak istismarı yaygınlaştırmıştır. Neoliberal yönetim sisteminin gelir dağılımında pozitif ayrımcılık yapması ve sermaye sınıfına büyük bir pay verilmesi ile emekçi sınıf göz ardı edilmektedir. Özellikle kadın emekçi sınıfının zayıf halkası kadın emekçilerdir. Teoride neoliberal feminizmin gelişimi sevinçle karşılanırken; uygulamada kadınların kamusal alanda işgücüne katılımı "değerli", eve ve çocuğa bakım ihtiyacını sağlayan emekçi kadınların işgücü ise "değersiz" olarak sınıflandırılmıştır. Neoliberal feminizm, zorlanan kadın emekçilerin her alanda yaptığı itirazları savunmada yetersiz kalmıştır.

Bu çalışmanın bireylerin yaşam alanlarını gözetim yoluyla kayıt altına alarak metalaştıran, temel yaşam haklarını kısıtlayan yönetim sistemlerine dair yaşanan sorunların ön plana çıkarılarak literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırma, Etik Kurul Kararı gerektirmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Aiartists, (t.y). Stephanie Dinkins. <https://aiartists.org/stephanie-dinkins>
- Artsy. (t.y.). *Ai Weiwei, Surveillance Camera, 2010*. 20 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.artsy.net/artwork/ai-weiwei-surveillance-camera-13> adresinden edinilmiştir.
- Artsy. (t.y.). *Heather Dewey-Hagborg ve Chelsea E. Manning, Muhtemelen Chelsea*. <https://www.artsy.net/artwork/heather-dewey-hagborg-probably-chelsea> adresinden edinilmiştir.
- Artsy. (t.y.). *Patricia Piccinini, The Young Family*. 27 Aralık 2023 tarihinde <https://www.artsy.net/artwork/patricia-piccinini-the-young-family-3> adresinden edinilmiştir.
- Arruzza, C., Bhattacharya, T., & Fraser, N. (2021). *%99 için feminizm: Bir manifesto* (U. Özmakas, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Braidotti, R. (2017). *Göçebe özneler: Çağdaş feminist kuramda bedenleşme ve cinsiyet farklılığı* (Ö. Karakaş, Çev.). Kolektif Kitap.
- Braidotti, R. (2019). *Kadın-oluş: Cinsel farkı yeniden düşünmek* (E. Durmuş & M. Çel, Çev.). Otonom Yayıncılık.
- Chen, Z. Y., & Chuang, H. F. (2022). *Internet*. 6 Ocak 2024 tarihinde <https://calls.ars.electronica.art/2023/prix/winners/8435/> adresinden edinilmiştir.
- Dabrowski, V. (2020). 'Neoliberal feminism': Legitimising the gendered moral project of austerity. *The Sociological Review*, 69(1), 1-17. <https://doi.org/10.1177/0038026120938289>
- e-flux. (2015). *Panopticon: Visibility, data, and the monitoring gaze*. 27 Haziran 2025 tarihinde <https://www.e-flux.com/announcements/29978/panopticon-visibility-data-and-the-monitoring-gaze/> adresinden edinilmiştir.
- Federici, S. (2020). *Tenin sınırlarının ötesinde: Güncel kapitalizmde bedeni yeniden düşünmek, yeniden oluşturmak ve geri almak* (B. Tanrısever, Çev.). Otonom Yayıncılık.
- Filipe, A. (2014). *Biopolitics*. 26 Aralık 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/261517127_Biopolitics adresinden edinilmiştir.
- Foucault, M. (2016). *Entellektüelin siyasi işlevi: Seçme yazılar 1* (İ. Ergüden, O. Akınhay & F. Keskin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2018). *Toplumu savunmak gerekir* (Ş. Aktaş, Çev.). 8. Baskı. Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2019). *Biyopolitikanın doğuşu* (A. Tayla, Çev.). 2. Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fuchs, C. (2021). Büyük veri kapitalizmi çağında Karl Marx. In D. Chandler & C. Fuchs (Ed.), *Dijital nesneler dijital özneler: Büyük veri çağında kapitalizm, emek ve siyaset üzerine disiplinlerarası yaklaşımlar* (G. Boztepe, Çev., ss. 75–100). NotaBene Yayınları.
- Han, B. C. (2020a). *Psikopolitika: Neoliberalizm ve yeni iktidar teknikleri* (H. Barışcan, Çev.). 3. Baskı. Metis Yayınları.

- Han, B. C. (2020b). *Şeffaflık toplumu* (H. Barışcan, Çev.). 6. Baskı. Metis Yayınları.
- Han, B. C. (2021). *Kapitalizm ve ölüm dürtüsü: Denemeler ve söyleşiler* (Ç. Tanyeri, Çev.). İnkı Kitap.
- Hardt, M., & Negri, A. (2018). *İmparatorluk* (A. Yılmaz, Çev.). 9. Baskı. Ayrıntı Yayınları.
- Haraway, D. (2006). *Siborg manifestosu* (O. Akınhay, Çev.). 1. Baskı. Agora.
- Haraway, D. (2010). *Başka yer* (G. Pusar, Çev.). 1. Baskı. Metis Yayınları.
- Heather Dewey-Hagborg. (t.y.). *Stranger Visions*. 4 Ocak 2024 tarihinde <https://deweyhagborg.com/projects/stranger-visions> adresinden edinilmiştir.
- Kelly, M. G. E. (2016). *Uluslararası biyopolitika: Foucault, küreselleşme ve emperyalizm* (U. Özmakas, Çev.). Pharmakon Yayınları.
- Kron, C. (t.y.). *Heather Dewey-Hagborg and Chelsea E. Manning*. 4 Ocak 2024 tarihinde <https://www.artforum.com/events/heather-dewey-hagborg-and-chelsea-e-manning-235725/> adresinden edinilmiştir.
- Lemke, T. (2016). *Biyopolitika* (U. Özmakas, Çev.). 3. Baskı. İletişim Yayınları.
- Lyon, D. (2012). *Vesikalı yurttaş: Gözetim aracı olarak kimlik kartları* (B. Baysal, Çev.). Kaşkedon Yayınları.
- Oksala, J. (2011). The neoliberal subject of feminism. *Journal of the British Society for Phenomenology*, 42(1), 104–120. <https://doi.org/10.1080/00071773.2011.11006733>
- Oksala, J. (2018). Devlet şiddetinin yönetimi: Foucault'da siyasi iktidarın yönetsellik olarak yeniden ele alınması. *Cogito*, (70-71), 171–177. Şeyda Öztürk (Ed.), (İ. Oranlı, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ocula. (2021). *Shu Lea Cheang, Ewen Chardronnet*. 27 Aralık 2023 tarihinde <https://ocula.com/magazine/insights/chroniques-invites-taiwan-to-france/> adresinden edinilmiştir.
- Orr, J. (t.y.). *Stephanie Dinkins, Bina48 ile konuşmalar*. 6 Ocak 2024 tarihinde <https://www.artpapers.org/stephanie-dinkins-building-something-now/> adresinden edinilmiştir.
- Pacegallery. (t.y.). *Elmgreen & Dragset: Useless Bodies?* 26 Aralık 2023 tarihinde <https://www.pacegallery.com/journal/elmgreen-dragset-useless-bodies-fondazione-prada/> adresinden edinilmiştir.
- Prix Ars Electronica. (2022). *İnternet II, 2019-2022, Zi Yin Chen, Hsiang Feng Chuang*. 6 Ocak 2024 tarihinde <https://calls.ars.electronica.art/2023/prix/winners/8435/> adresinden edinilmiştir.
- Rottenberg, C. (2014). The rise of neoliberal feminism. *Cultural Studies*, 28(3), 418–437. <https://doi.org/10.1080/09502386.2013.857361>
- Theartstory. (t.y.). *Ai Weiwei*. 27 Aralık 2023 tarihinde <https://www.theartstory.org/artist/ai-weiwei/> adresinden edinilmiştir.
- Transmediale. (t.y.). *Addie Wagenknecht*. 1 Ocak 2024 tarihinde <https://archive.transmediale.de/content/addie-wagenknecht> adresinden edinilmiştir.
- Worldartfoundations. (2019). *Fondazione Sandretto Re Rebaudengo: Paolo Cirio Exposed*. 6 Ocak 2024 tarihinde <https://worldartfoundations.com/fondazione-sandretto-re-rebaudengo-paolo-cirio-exposed/> adresinden edinilmiştir.